

III.

A n a l ý z a právní úpravy nabývání a pozbývání státního občanství

I.

Důvod zpracování tohoto materiálu

Státní občanství je jedním ze znaků, jimiž je definován stát. Právní předpisy upravující státní občanství patří k nejstabilnějším. Proto přípravě právních předpisů na tomto úseku byla v minulosti vždy věnována mimořádná pozornost. Návrhu nové právní úpravy zpravidla předchází analýza, která zhodnotí stávající úpravu a následně pak nad novou navrženou právní úpravou probíhá rozsáhlé meziresortní připomínkové řízení. Vlastní projednání návrhu v zákonodárném orgánu pak bývá spojeno s širší politickou diskusí, jak tomu bylo např. u novely státoobčanského zákona přijaté v SRN, popřípadě ve Švédsku, či v loňském roce ve Švýcarsku.

Současná právní úprava nabývání a pozbývání státního občanství České republiky (zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o státním občanství“) však byla atypická. Nutnost této právní úpravy byla vyvolána zánikem České a Slovenské Federativní Republiky. Na všechny legislativně technické kroky, tj. od zpracování návrhu zákona až po jeho publikaci ve Sbírce zákonů, byl časový úsek ne delší dvou měsíců. Zákon byl dosud 6x novelizován a jsou zaznamenávány další podněty na jeho novelizaci, zejména od různých skupin obyvatel, krajanů, poslanců a senátorů.

Při projednávání poslední novely zákona (zákon č. 357/2003 Sb., který nabyl účinnosti dne 29.10.2003) vláda České republiky rozhodla, že Ministerstvo vnitra zpracuje analýzu dané problematiky s vyústěním v závěr o dalším postupu na tomto úseku. Na základě tohoto usnesení (usnesení ze dne 24.2.2003 č. 186) je zpracován tento materiál.

II.

Pojem státního občanství

Státní občanství je jedním ze základních atributů, na jejichž základě je založena existence každého svrchovaného (suverénního) státu. Jeho důležitost jako základního znaku svrchovaného státu je v některých zemích vyjádřena tím, že problematika nabývání a pozbývání státního občanství je právně upravena v právních předpisech nejvyšší právní síly, tj. v ústavě a ústavních zákonech. Do roku 1949 tomu tak bylo i v tehdejší Československu (ústavní zákon č. 236/1920 Sb.).

Mezinárodního právo na úseku státního občanství všeobecně uznává pravidlo, že je vnitřní záležitostí každého státu, jakým způsobem upraví ve svém právním řádu způsoby nabývání a pozbývání státního občanství včetně určení podmínek a volného rozhodování o přijetí či nepřijetí cizince do státního svazku. To vyplývá např. z Haagské úmluvy o některých otázkách střetů zákonů o státním občanství, která, ač nikdy nevstoupila v platnost, je pokládána za shrnutí mezinárodního obyčejového práva, a která stanoví že, je věcí každého státu určit podle vlastního práva, kdo jsou jeho občané. Tento nezpochybnitelný princip napomáhá státu chránit svou suverenitu, bezpečnost a integritu, a je i v současné době všeobecně přijímán.

Pro potřeby této analýzy lze státní občanství charakterizovat takto: „Státní občanství je časově trvalý místně neomezený, bezprostřední a hluboký vztah fyzické osoby a státu, který je proti vůli fyzické osoby zpravidla nezrušitelný. Z tohoto vztahu vznikají vzájemná práva a povinnosti fyzické osoby i státu, která jsou zčásti odlišná od práv a povinností fyzických osob, které nejsou státními občany daného státu.“

Obsah skutečného, hlubokého a opravdového vztahu (poměru) mezi fyzickou osobou a státem (genuine link) není výslovně v právní úpravě vymezen. Nicméně se touto otázkou zabývá aplikační praxe. Výkladová zpráva k Evropské úmluvě o státním občanství odkazuje v této věci na rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora v případě Nottebohm, který konstatoval, že základem tohoto svazku (vztahu) je sociální skutečnost oddanosti, opravdové spojení existence, zájmů a citů spolu s existencí vzájemných práv a povinností. Právní svazek státního občanství proto musí být v souladu s opravdovým spojením jednotlivce se státem. Dále toto faktické spojení je vyvozováno zejména z faktu pobytu na území státu, integrace takové osoby ve státě z hlediska pracovní, rodinné a sociální integrace včetně dodržování právního řádu státu. O vymezení pojmu státního občanství, jeho užívání a významu v právním řádu je včetně odkazů na mezinárodní smlouvy a základní principy které z nich vyplývají, podrobně pojednáno v příloze č. 5 tohoto materiálu. V této příloze je dále stručně pojednáno o občanství Evropské unie.

III.

Dopady státního občanství, popřípadě vícenásobného státního občanství tak, jak vyplývají ze současného právního řádu České republiky

1. Státní občanství předpokládá, že konkrétní fyzická osoba má ve vztahu ke státu, jehož státní občanství má, všechna práva a současně i povinnosti. Uvedené platí i naopak ze strany státu ke konkrétní fyzické osobě. Takováto práva a povinnosti (všechna) však nemá cizinec či bezdomovec vůči státu a naopak, stát vůči cizinci. Jde například o právo pobývat na území státu, právo volit a být volen do zákonodárního sboru, právo na diplomatickou ochranu ze strany státu, právo vykonávat určitý druh povolání apod.

Z tohoto pohledu je třeba posuzovat otázku, která se zabývá politickými, ekonomickými či jinými možnými dopady, které pro fyzické osoby na straně jedné, a stát na straně druhé, má či může mít skutečnost, že budou rozšiřovány počty osob, které nabudou státní občanství České republiky, popřípadě budou rozšiřovány

okruhy osob, kterým je či případně bude umožněno, aby měly, vedle státního občanství České republiky i státní občanství ještě jiného či jiných států.

2. Z hlediska Ministerstva vnitra, které plní řadu úkolů a povinností vyplývajících i z právních předpisů vztahujících se k problematice státního občanství (příloha č. 2) lze konstatovat, že zmíněné dopady této činnosti je třeba hodnotit z pohledu bezpečnostního a z pohledu mezinárodně právního. Takto lze posuzovat tuto otázku i v souvislosti se správním řízením při udělování státního občanství. Je nezanedbatelné, že vedle skutečnosti, že je konkrétní osobě uděleno státní občanství České republiky a že takováto osoba nabyvá určitá práva a povinnosti vyplývající z právního řádu, má vliv na řadu právních vztahů, které jsou regulovány celou řadou právních předpisů.

Dále lze spatřovat význam a dopad „státního občanství České republiky“ z pohledu ustanovení § 33 odst. 1 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním i s přihlédnutím k dalším „obecným“ předpisům. Lze je zdánlivě posuzovat jako bezproblémová. Při pečlivějším posouzení se však objevuje otázka, jaký následek (právní) může mít skutečnost, že bude mít některá fyzická osoba vedle státního občanství České republiky ještě jiné (případně jiná) státní občanství. Například:

- na úseku „matrik“:

- Česká republika je vázána řadou mezinárodních smluv, které výslovně stanoví povinnost smluvních států zasílat si matriční doklady (rodný, oddací a úmrtní list) v případech, kdy k matriční události dojde na území jednoho smluvního státu. Tak narodí-li se na území České republiky dítě, které má (nabylo narozením) pouze státní občanství Francie, zasílá se rodný list nejen jeho rodičům, ale i příslušnému francouzskému úřadu. Pokud by však takové dítě narozením nabylo české i francouzské státní občanství, pak se až dosud postupovalo s odkazem na již zmíněné ustanovení § 33 odst. 1 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním tak, že se tyto doklady nezasílaly. To platilo i opačně.
- Další možnou otázkou je otázka významu státního občanství při uzavírání manželství. Zde mohou nastat dvě základní skupiny případů.

Do první můžeme zahrnout ty, kdy manželství uzavírá státní občan České republiky, mající ještě jiné státní občanství, na zastupitelském úřadu cizího státu působícího na území České republiky. Například státní občan České republiky, který má současně i státní občanství Vietnamu, uzavře s jiným vietnamským státním občanem manželství před vietnamským zastupitelským úřadem. Vzhledem ke konzulární úmluvě a již zmiňovanému zákonu o mezinárodním právu soukromém a procesním i zákonu o rodině se mohou vyskytnout zejména tyto otázky: vzniklo, z pohledu právních předpisů České republiky takovéto manželství a pokud ano, má být (a za jakých podmínek) zapsáno do svazku matriční knihy vedené matričním úřadem v České republice?

Do druhé skupiny případů pak lze zahrnout ty, které se v dané souvislosti vztahují k této problematice, s ohledem na rozsah dokladů, potřebných k uzavření manželství.

- na úseku „volebním“:

- obdobný problém jako shora, jde-li o oznamovací povinnost, může nastat v případě voleb do Evropského parlamentu, kdy na území České republiky budou

volit osoby, mající státní občanství České republiky i státní občanství jiného členského státu Evropské unie, například Itálie. I v tomto případě bude patrně obtížné stanovit, zda to, že takováto osoba volí v Itálii budou italské úřady oznamovat příslušným orgánům České republiky a naopak. K tomu je třeba poznamenat, že jde o problémy existující již v současné době. Budeme-li důsledně trvat na dodržení principu rovnosti hlasování, pak by tato oznamovací povinnost měla být do budoucna plněna.

Z uvedeného je na první pohled zřejmé, že minimálně v oblasti činnosti Ministerstva vnitra lze spatřovat dopady týkající se dané problematiky. S tím následně souvisí i kritéria na bezpečnostním a z části mezinárodně právním úseku. Zprostředkovaně pak může být spatřován dopad i v oblasti finanční (ekonomické). Státní občané mají řadu práv, která nemají cizinci či bezdomovci a která s sebou nesou i nároky na různá plnění ze strany státu, popř. práva spojená s určitou činností (např. práva vyplývající z výkonu některých druhů povolání, která mohou vykonávat pouze státní občané České republiky), pokud nejde o nároky a práva přiznaná všem v závislosti na druhu uděleného pobytového statusu.

V působnosti resortu Ministerstva vnitra je třeba upozornit, že v případě rozšíření možnosti nabytí českého státního občanství prohlášením a nevyžadování dokladu o pozbytí dosavadního občanství při udělení státního občanství České republiky (viz. bod V. materiálu), lze v důsledku umožnění dvojího státního občanství očekávat nárůst počtu žádostí o udělení státního občanství a zájemců o nabytí státního občanství prohlášením, s čímž bude spojena zvýšená administrativní náročnost na tomto úseku, která se projeví zvýšením požadavku na personální a s tím spojené finanční zabezpečení této agendy, a to jak na Ministerstvu vnitra tak na krajských úřadech.

3. V souladu se shora uvedeným má státní občan jiná práva a jiné povinnosti ke státu, jehož státní občanství má, než cizinec či bezdomovec. To platí i opačně ve vztahu státu ke „svým“ státním občanům na straně jedné a cizincům či bezdomovcům na straně druhé, i když lze říci, že je stále méně rozdílů, kdy jsou určitá práva či povinnosti právními předpisy ukládány pouze státním občanům a naopak, kdy má stát povinnosti pouze vůči svým státním občanům (viz příloha č. 2).

4. Právo Evropských společenství problematiku nabývání a pozbývání státního občanství neupravuje a plně respektuje vnitrostátní právní úpravu nabývání státního občanství členských států Evropské unie. Každý státní občan členského státu Evropské unie má současně i unijní občanství. Pozbytím státního občanství členského státu se současně pozbývá i unijní občanství a nabytím státního občanství některého z členských států se současně nabývá unijní občanství.

IV.

Způsoby nabývání a pozbývání státního občanství

V této části jde o popsání základních způsobů nabývání a pozbývání státního občanství s tím, že je současně uvedeno, zda, popřípadě v jaké podobě,

je ten který způsob nabývání a pozbývání státního občanství upraven v platných právních předpisech České republiky s uvedením pozitiv, resp. negativ této úpravy, které se odrážejí v koncepci návrhu nové právní úpravy na tomto úseku (viz. bod V.).

1. Základní způsoby nabývání státního občanství:

a) Narozením (filiací)

Jde o základní a nejrozšířenější způsob nabývání státního občanství. V podstatě existují tyto základní modely:

- *ius sanguinis* – státní občanství nabývá dítě po rodičích, popřípadě po jednom z rodičů,
- *ius soli* - dítě nabývá státní občanství státu, na jehož území se narodilo,
- kombinace obou principů uvedených pod první a druhou odrážkou, s tím, že dítě nabývá státní občanství buď tak, že musí splnit „podmínku“ *ius sanguinis* nebo *ius soli*, nebo tak, že musí splnit kumulativně obě podmínky,
- pokud dítě nabude narozením více státních občanství, může mu být umožněno po dosažení zletilosti, aby se pro jedno z občanství rozhodlo.

Podle právní úpravy platné v České republice nabývá dítě narozením české státní občanství, je-li alespoň jeden z rodičů českým státním občanem (zásada *ius sanguinis*, § 3 písm. a) zákona o státním občanství). Místo narození dítěte je nerozhodné a tak i dítě českého státního občana narozené v cizině nabývá tímto způsobem státní občanství České republiky. Pokud dítě současně nabyde narozením i cizí státní občanství po druhém z rodičů, popřípadě z důvodu místa narození (*ius soli*), má občanství dvojí, v některých případech i trojí, pokud se narodí na území státu uplatňujícího zásadu *ius soli*. Ve zvláštním případě je i v právním řádu České republiky uplatněna zásada *ius soli* a to tehdy, jsou-li rodiče osobami bez státního občanství, alespoň jeden z nich má trvalý pobyt na území České republiky a dítě se na jejím území narodí (§ 3 písm. b) zákona o státním občanství). Tento způsob nabytí českého občanství reflektuje jak Úmluvu o omezení případů bezdomovectví z roku 1961, tak Úmluvu o právech dítěte. V souvislosti se vstoupením Evropské úmluvy o státním občanství (č. 76/2004 Sb.m.s.) v platnost pro Českou republiku (od 1. 7. 2004) je třeba toto ustanovení i v souladu s ustanovením čl. 10 a násl. Ústavy, vykládat tak, že takové dítě nabývá státní občanství České republiky i v případě, že narozením nenabylo státní občanství jiného státu a rodiče dítěte mají na území České republiky povolen pobyt.

Uvedená nyní platná právní úprava platí v České republice již od roku 1969. Narozením tak nabylo české státní občanství nezjištěné množství dětí narozených v cizině (nyní se jedná o dospělé osoby), které zpravidla nikdy v České republice nežily a nemají k České republice v mnoha případech žádný vztah, nepožádaly ani o vydání cestovního dokladu České republiky apod.

V období 1949 – 1969 (za účinnosti zákona č. 194/1949 Sb.) nabylo dítě narozené mimo území Československa československé státní občanství jen tehdy, pokud oba jeho rodiče byli státními občany Československa. Pokud byl pouze jeden rodič československým státním občanem, mohl v roční lhůtě od narození dítěte požádat příslušné československé úřady o vyslovení souhlasu s nabytím státního občanství pro dítě a dítě státní občanství nabylo jen tehdy, pokud s tím příslušný úřad vyslovil souhlas. Této možnosti však rodič, československý státní občan, využil vzhledem k politické situaci zcela výjimečně. V uvedeném období tak děti, které měly

pouze jednoho rodiče čs. občana nenabývaly československé občanství, pokud se narodily v cizině a československé státní občanství měl pouze jeden z rodičů.

Pokud jde o osoby, kterým bylo české, resp. československé státní občanství v letech 1949 až 1990 odňato, mohly tyto osoby podle zákona č. 88/1990 Sb. ve stanovené lhůtě sdělit Ministerstvu vnitra, že chtějí zůstat československými státními občany. Jestliže tak učinily, má se podle uvedeného zákona za to, že československými státními občany nikdy být nepřestaly. V důsledku toho nabyly narozením československé státní občanství i jejich děti, ačkoli se narodily poté, co jejich rodičům bylo československé státní občanství odňato.

b) Nalezením

Jde o způsob nabytí státního občanství v případech, kdy je dítě nalezeno na území daného státu a ani provedeným šetřením se nepodaří zjistit rodiče takového dítěte a tím není možné ani určit jeho státní občanství.

V zájmu předcházení případům bezdomovectví pak dítě může tímto způsobem nabytí státního občanství státu, na jehož území bylo nalezeno. V praxi pak bývá zpravidla postupováno tak, že pokud se následně podaří zjistit rodiče takového dítěte a dítě po nich nabylo státní občanství, současně pozbývá státní občanství státu, na jehož území bylo nalezeno (jedná se o vyvratitelnou domněnku).

Z uvedeného vyplývá, že tento způsob nabytí státního občanství může mít několik variant:

- fyzická osoba ze zákonem stanovených podmínek nabude státní občanství daného státu a poté, i kdyby byli zjištěni rodiče a narozením by nabyla státní občanství jiného státu, „státní občanství státu místa nalezení“ nepozbývá,
- stejný případ uvedený pod odsekem prvním s tím rozdílem, že v případě zjištění rodičů a toho, že narozením nabylo dítě státní občanství jiné, „státní občanství státu, kde bylo nalezené“ pozbývá,
- fyzická osoba nalezená na území daného státu, u které se nepodaří zjistit, zda má státní občanství, může nabytí státního občanství státu, kde byla nalezena, zjednodušeným způsobem, a to na základě prohlášení.

I když je samozřejmě možno, na první pohled, preferovat nabytí státního občanství v těchto případech ze zákona přímo (první dva uváděné případy), je pro posouzení důležité, zda tento způsob nabývání státního občanství upravit tak, aby tímto způsobem mohla nabytí státního občanství pouze osoba nezletilá, či připustit, byť by se jednalo o zcela výjimečné případy, aby takto mohla nabytí státního občanství i osoba zletilá.

Tento způsob nabytí státního občanství je upraven v § 5 zákona o státním občanství, podle něhož fyzická osoba nalezená na území České republiky nabývá státní občanství České republiky, pokud se neprokáže, že nabyla narozením občanství jiného státu. V posledních pěti letech jde o cca 5 dětí ročně.

c) Určením otcovství

Jde o způsob nabytí státního občanství, který je de facto „pokračováním“ zásady *ius sanguinis* v případě, že dojde k narození dítěte mimo manželství a je k takovému dítěti určeno otcovství muže, který má jiné státní občanství než dítě (matka).

I v tomto případě mohou nastat různé varianty řešení. Od krajních, kdy, na jedné straně dítě nabývá i státní občanství svého otce okamžikem určení

otcovství, na druhé straně v těchto případech dítě státní občanství svého otce nenabývá, až po kombinace obou. Například, dítě po určení otcovství nabývá státní občanství svého otce

- rozhodnutím příslušného orgánu na návrh jednoho či obou rodičů,
- za předpokladu, že dítě se zdržuje (žije) na území státu, jehož státní občanství má otec dítěte, apod.

Podle platné právní úpravy § 4 zákona o státním občanství, tímto způsobem nabývá státní občanství České republiky dítě, jehož matka je cizí státní občankou nebo bezdomovkyní (osobou bez státního občanství) a otec je státním občanem České republiky. K nabytí občanství dochází dnem souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství nebo dnem právní moci rozsudku o určení otcovství.

d) Osvojením

Jedná se o způsob nabytí občanství, který rovněž reflektuje princip *ius sanguinis*. Dítě tak nabývá právní mocí rozsudku o osvojení státní občanství osvojitelů či osvojitele. V daných případech se vychází z předpokladu, že pokrevní rodiče osvojeného dítěte k němu ztrácejí jakoukoli právní vazbu a právně i fakticky na jejich místo „nastupují“ osvojitelé. Vedle způsobu nabývání státního občanství existujícím i v právním řádu České republiky (viz níže) existují i modely odlišné. Například, tam kde je více druhů (forem) osvojení, například osvojení „zrušitelné“ a „nezrušitelné“, může být nabytí státního občanství spojeno pouze s nezrušitelným osvojením a na druhé straně, osvojení nemusí mít za následek nabytí státního občanství, popřípadě, může být jedním z důvodů usnadňujícím nabytí státního občanství udělením.

Tento způsob nabytí občanství je v České republice upraven v § 3a zákona o státním občanství, podle kterého dítě, jehož alespoň jeden osvojitel je státním občanem České republiky, nabývá státního občanství České republiky dnem právní moci rozsudku o osvojení. Současně ustanovení § 27c zákona o státním občanství výslovně stanoví, že dítě, jehož osvojitelé byli ke dni jeho osvojení státními občany České republiky nebo by se jimi stali k 1.1.1969, nabylo osvojením státní občanství České republiky, pokud toto občanství nenabylo jinak. Jedná se o ustanovení s retroaktivními důsledky, které se vztahuje na případy osvojení, ke kterým došlo před nabytím účinnosti zákona o státním občanství.

e) Udělením

Jde o způsob nabytí státního občanství na základě žádosti fyzické osoby. Rozhodnutí o udělení státního občanství je výkonem práva státní svrchovanosti a každý stát ve svých vnitrostátních předpisech stanoví podmínky pro udělení státního občanství. Tato zásada vychází z „Haagské úmluvy z roku 1930“ a odráží se i v právních předpisech České republiky. Rovněž v právních předpisech států Evropy je uplatněna zásada, že na udělení státního občanství není právní nárok. (Vedle této zásady poskytují některé státy, např. Německo nebo Rakousko, právní nárok na udělení státního občanství určitým privilegovaným skupinám osob za splnění předepsaných podmínek.) Udělení státního občanství bývá zpravidla spojeno s určitou délkou trvalého pobytu na území státu, jehož občanství chce žadatel nabyt. Evropská úmluva o státním občanství stanoví, že požadovaná délka pobytu by měla činit maximálně 10 let. Některé státy jako další podmínku vyžadují předložení dokladu o pozbytí dosavadního občanství žadatele, popř. doklad, že nabytím nového státního občanství dojde k pozbytí původního státního občanství a nebo doklad, že daný stát nezná institut pozbytí státního občanství. Evropská úmluva o státním občanství ponechává na zvážení státu, zda bude požadovat

předložení dokladu o pozbytí dosavadního občanství a současně uvádí, že by tento doklad neměl být vyžadován v případech, kdy jeho předložení není možné nebo to nelze rozumě požadovat. V zákonech států, např. Finsko, Maďarsko, USA, Spojené království, SRN, je dále stanovena podmínka prokázání znalosti jazyka a dále prokázání, že žadatel nebyl pravomocně odsouzen pro trestný čin. V některých státech je dále požadováno i prokázání znalostí Ústavy a základních historických informací o státu, jehož občanství chce nabýt (např. v Estonsku, Maďarsku, Lotyšsku, Rumunsku).

Stejně tak jsou v různých státech stanoveny odlišné podmínky nutné k podání a následnému projednání žádosti o udělení státního občanství.

Nabývání státního občanství udělením se, pokud jde o počet případů, řadí zpravidla na druhé místo za narození. Ve většině států rozhodují o žádostech o udělení státního občanství zpravidla nejvyšší státní orgány (například v Austrálii rozhoduje příslušný ministr, stejně tak ve Francii, Ministerstvo vnitra v Itálii, ve výjimečných případech může přiznat státní občanství italská vláda, příslušný ministr v Irsku, Japonsku, Kanadě, se schválením krále lze nabýt norské státní občanství, v Polsku rozhoduje o udělení státního občanství prezident). V některých případech rozhodují o udělení státního občanství i jiné než nejvyšší orgány státu, například v USA soud, v Dánsku generální guvernér oblasti apod.

Státní občanství České republiky lze na žádost udělit fyzické osobě, která splňuje současně tyto podmínky § 7 odst. 1 zákona o státním občanství:

- a) má na území České republiky ke dni podání žádosti po dobu nejméně pěti let povolen trvalý pobyt a po tuto dobu se zde převážně zdržuje,
- b) prokáže, že nabytím státního občanství České republiky pozbude dosavadní státní občanství, nebo prokáže, že pozbyla dosavadní státní občanství, nejde-li o bezdomovce, nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka na území České republiky,
- c) nebyla v posledních pěti letech pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin,
- d) prokáže znalost českého jazyka,
- e) plní povinnosti vyplývající z ustanovení zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt a vstup cizinců na území České republiky, povinnosti vyplývající ze zvláštních předpisů upravujících veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, odvody a poplatky.

Vedle důvodů, které jsou posuzovány v souvislosti s projednáváním žádosti o udělení státního občanství České republiky, a které vyplývají ze zákona o státním občanství se přihlíží i k dalším zákonům, zejména k zákonům upravujícím pobyt a vstup cizinců na území České republiky, veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, daně odvody a poplatky a k mezinárodním smlouvám (zejména Evropská úmluva o státním občanství a Úmluva o omezení případů bezdomovectví). Přitom se postupuje podle zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů. Z přílohy č. 4, která obsahuje statistický přehled o nabytí státního občanství České republiky, lze zjistit, v kolika případech bylo státní občanství České republiky uděleno.

Současně jsou v § 11 zákona o státním občanství vymezeny případy, kdy lze „zkrátit“ požadovanou délku pětiletého trvalého pobytu, kdy lze prominout předložení dokladu o pozbytí dosavadního občanství a podmínku znalosti českého jazyka, popř. splnění povinností v oblasti zdravotního pojištění, sociálního zabezpečení apod.

f) Prohlášením

Jedná se zpravidla o způsob zjednodušeného nabytí občanství, kdy prohlašovatel nabývá státní občanství buď prohlášením či vydáním dokladu o přijetí prohlášení. Tento způsob nabývání státního občanství ve své podstatě znamená, že jsou-li splněny zákonem stanovené podmínky, má prohlašovatel na státní občanství právní nárok. Způsob nabývání státního občanství prohlášením se zpravidla užívá při změně území státu nebo při změně státu unitárního ve stát spolkový. Má se umožnit osobám, které mají či mohou mít bezprostřední vztah k měnícímu se státu, aby si de facto, státní občanství prohlášením zvolili. V minulosti bylo umožněno učinit prohlášení o volbě státního občanství např. v souvislosti se změnou území bývalého Československa (opce ze Zakarpatské Ukrajiny) a vznikem československé federace od 1.1.1969. Obdobné důvody vedly k zapracování tohoto způsobu nabývání státního občanství České republiky i do jejího právního řádu.

Podle platné právní úpravy mohou učinit prohlášení o nabytí občanství České republiky (§ 18a, 18b, 18c zákona o státním občanství) slovenští občané, kteří splňují zvláštní podmínky stanovené v uvedených ustanoveních. Prohlášení o nabytí občanství mohli dále učinit bývalí občané podle zvláštního zákona č. 193/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů (jedná se o bývalé občany, kteří občanství pozbyli v době komunistického režimu stanoveným způsobem). Prohlášení o nabytí občanství České republiky je pak možné i podle § 6 zákona o státním občanství, který se týká občanů České a Slovenské Federativní Republiky, kteří se k 1.1.1969 nestali občany České republiky ani občany Slovenské republiky (jedná se o výjimečné případy).

2. Základní způsoby pozbyvání státního občanství

a) Propuštěním ze státního svazku

K pozbytí státního občanství dochází na základě žádosti občana, který musí splňovat určité podmínky. Zpravidla musí doložit, že je občanem cizího státu nebo cizí občanství nabude nejpozději ke dni pozbytí dosavadního občanství.

V právním řádu České republiky byl tento způsob pozbytí státního občanství možný od vzniku Československa až do 24.5.1996, kdy byl z důvodu předejití možnosti případného vzniku bezdomovectví vypuštěn.

Tento způsob pozbytí státního občanství bývá zpravidla spojen se správními poplatky. Jejich výše může být buď symbolická nebo nemusí být uvedené rozhodnutí zpoplatněno vůbec. Na druhé straně pak existují případy, kdy správní poplatky dosahují výše až několik desítek tisíc korun.

Ve světě existují státy, které:

- neznají možnost propustit „svého státního občana“ ze státního svazku, např. Alžírsko, Sýrie, Jemen aj.,
- umožňují propuštění ze svého státního svazku až poté, kdy:
  - je předložen doklad o tom, že dojde-li k propuštění dané osoby ze státního svazku daného státu, bude jí uděleno státní občanství jiného státu, např. SRN, Vietnam, Slovensko, Pákistán,
  - státní občan daného státu nabude cizí státní občanství a požádá o propuštění ze svého původního státního svazku, např. Maroko.

K pozbytí státního občanství může zpravidla dojít za podmínky, že se žadatel zdržuje mimo území státu, jehož státní občanství chce pozbyt. Jako další podmínka

bývá někdy uváděno „vyrovnání všech závazků“ žadatele o propuštění ze státního svazku vůči státu, jehož je státním občanem.

b) Prohlášením

Jedná se o zjednodušenou formu pozbytí státního občanství, kdy k platnému přijetí prohlášení je vyžadováno, z důvodu zamezení vzniku apatridity, předložení dokladu o tom, že prohlášovatel má cizí státní občanství. Tento způsob pozbytí občanství je upraven v § 16 zákona o státním občanství. Zpravidla je prohlášení možné jen v případech, kdy prohlášovatel žije mimo území státu, jehož státní občanství chce pozbyt.

c) Nabytím cizího státního občanství (pozbytí státního občanství ze zákona)

Jde o způsob pozbytí státního občanství ze zákona a je důsledkem skutečnosti, že státní občan nabytí cizí státní občanství na základě výslovného projevu vůle a dobrovolně. Některé státy pak umožňují, aby občan před nabytím jiného občanství požádal o zachování občanství dosavadního.

V právním řádu České republiky byl tento způsob pozbytí státního občanství zakotven až s účinností od 1.1.1993 a do té doby nemělo nabytí cizího občanství na základě vlastního projevu vůle vliv na ztrátu státního občanství České republiky (Československa).

Tento způsob pozbytí občanství je upraven v § 17 zákona o státním občanství, podle něhož dochází k automatické ztrátě občanství České republiky v případě nabytí cizího státního občanství na základě výslovného dobrovolného projevu vůle. Ke ztrátě státního občanství však nedojde v případech, kdy státní občan České republiky nabytí cizí státní občanství v souvislosti s uzavřením manželství s cizím státním občanem a to za podmínky, že k nabytí státního občanství došlo v době trvání manželství s cizincem a státní občan České republiky nabytí státní občanství, které má jeho manžel (manželka). Obdobně nedojde k pozbytí státního občanství v případech, kdy český státní občan nabytí cizí státní občanství narozením. V této souvislosti lze poznamenat, že otázkou, zda je ustanovení § 17 zákona o státním občanství v souladu s ústavním pořádkem České republiky, se zabýval Ústavní soud České republiky (nález publikovaný ve Sbírce zákonů pod č. 6/1996). Ústavní soud zamítl návrh na zrušení citovaného ustanovení, neboť neshledal porušení čl. 12 odst. 2 Ústavy ani jiných ústavních zákonů či mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách.

Uvedený způsob pozbytí občanství, i když je v některých případech pro svou jednoduchost vítán, v praxi přináší problémy při vedení aktuální evidence osob, které pozbyly státní občanství České republiky. Většina států totiž neoznamuje druhému státu, že jejich občanovi bylo uděleno cizí státní občanství. Cestovními doklady České republiky a někdy i občanským průkazem se tak prokazují osoby, které již státní občanství České republiky nemají. Evidence pozbytí státního občanství České republiky, kterou vede Ministerstvo vnitra i krajské úřady tak není zcela objektivní, neboť tyto údaje vzhledem k neexistenci oznamovací povinnosti nejsou vždy k dispozici.

d) Odnětím

Jedná se o způsob ztráty státního občanství, který je ve své podstatě určitou správní sankcí, kdy je občanovi státu odňato jeho státní občanství správním rozhodnutím. Zpravidla je tento postup spojen s určitou nežádoucí činností státního občana.

V současných zákonech o státním občanství cizích států je umožněno odnětí (zrušení) občanství v případě prokázaného podvodného či klamavého jednání, kterým bylo dosaženo udělení občanství (např. Slovinsko, Maďarsko, Francie, Španělsko, Bulharsko, Kanada, Velká Británie). Takový postup je zpravidla v souladu s požadavkem právní jistoty omezen jen na určitou dobu po nabytí občanství, po jejímž uplynutí takový postup již možný není. Evropská úmluva o státním občanství nicméně žádné lhůty pro pozbytí státního občanství v těchto případech nestanoví.

V právních předpisech na úseku státního občanství České republiky existoval tento institut v letech 1949 – 1990. V současné době je takový institut s ohledem na čl. 12 odst. 2 Ústavy České republiky vyloučen.

e) Nepřítomností

Jde o způsob ztráty občanství, ke kterému dochází v případě, že se státní občan zdržuje po určitou dobu mimo území státu, jehož je občanem. Dnes se jedná o výjimečné ustanovení (v minulosti platilo podle uherských předpisů pouze pro fyzické osoby s domovským právem v kterékoli obci na území Slovenska).

3. Státní občanství je, tak, jak již bylo výše řečeno, „svěřeno“ do výlučné působnosti jednotlivých států a mezinárodní smlouvy stanoví v nejobecnější poloze pouze určité mantinely, které by státy ve své právní úpravě neměly porušit. I přes shora uvedené je vývoj právní úpravy státního občanství v některých státech nepochybně zajímavý, zejména pak s ohledem na argumenty, které některé státy k té které úpravě vedly. V příloze č. 3 je pro úplnost připojen materiál, který již byl předložený vládě v souvislosti s poslední novelizací zákona č. 40/1993 Sb., a který se touto problematikou zčásti zabýval. Jedná se o právní úpravu nabývání a pozbývání státního občanství ve státech sousedících s Českou republikou.

Koncepce nové právní úpravy nabývání a pozbývání státního občanství České republiky tvoří závěrečný oddíl tohoto materiálu. Příloha č. 6 pojednává o rozhodování Ústavního soudu na úseku státního občanství.

V.

Závěr

Koncepce nové právní úpravy nabývání a pozbývání státního občanství České republiky

Na základě poznatků vyplývajících z provedené Analýzy byla vypracována koncepce nové právní úpravy státního občanství České republiky, která:

1. stanoví způsoby nabývání státního občanství České republiky,
2. vymezuje podmínky pro udělení státního občanství České republiky,
3. řeší otázky znovunabytí (nabytí) státního občanství České republiky bývalými státními občany České republiky, popř. potomky takových osob,
4. uzavírá řešení otázek státního občanství České republiky v souvislosti s rozdělením České a Slovenské Federativní Republiky a
5. stanoví způsoby pozbývání státního občanství České republiky

Body 1. až 5. pak byly zapracovány do způsobů nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.

1. Návrh způsobů nabývání státního občanství České republiky

a) narozením

Právní úprava nabývání českého státního občanství narozením bude vycházet z těchto předpokladů:

- a) státní občanství České republiky nabyde narozením každá fyzická osoba, jejíž alespoň jeden z rodičů je státním občanem České republiky, bez ohledu na místo narození dítěte,
- b) české státní občanství nabyde narozením dítě narozené na území České republiky, které by se jinak stalo osobou bez státního občanství, pokud alespoň jeden z jeho rodičů má povolen pobyt na území České republiky na základě úředního rozhodnutí.

Právní úprava nabytí českého státního občanství narozením bude i nadále založena zejména na principu *ius sanguinis*, tzn. že dítě nabude narozením české státní občanství, pokud je alespoň jeden z jeho rodičů státním občanem České republiky.

V souladu s Evropskou úmluvou o státním občanství a Úmluvou o omezení případů bezdomovectví se navrhuje, aby české státní občanství nabylo i dítě narozené na území České republiky, které narozením nenabude státní občanství jiného státu (např. dítě narozené dvěma bezdomovcům žijícím na území České republiky). Tím se předejde tomu, že se takové dítě stane apatridou.

b) Nalezením

Právní úprava nabývání českého státního občanství nalezením bude vycházet z těchto předpokladů:

- a) *fyzická osoba nezjištěné totožnosti* nalezená na území České republiky (dále jen „nalezenec“) nabude nalezením na území České republiky *ex lege* státní občanství České republiky, pokud se neprokáže, že nabyla (je) státní občanství cizího státu,
- b) pokud by později došlo ke zjištění totožnosti nalezence a zároveň zjištění, že byl v době nalezení státním občanem cizího státu, bude moci taková osoba nabýt české státní občanství zjednodušeným způsobem – prohlášením (viz. dále);

Ve většině případů se jedná o nabytí českého občanství v případě, že je nalezen novorozenec, jehož totožnost se nepodaří zjistit, a proto není možné určit jeho státní občanství. Jedná se tak o vyvratitelnou domněnku státního občanství, která nevylučuje, že v případě zjištění totožnosti dítěte po delší době by bylo zjištěno, že dítě nabylo cizí státní občanství po matce či rodičích. I když se jedná o nejjednodušší způsob nabytí občanství ze zákona, je možné řešit tyto případy i udělením občanství, čímž by se stalo nabytí státního občanství nevyvratitelným. V tomto případě je však nutné počítat se složitější administrativou spojenou se správním řízením o udělení státního občanství ČR. Pojem nalezenec Evropská úmluva o státním občanství ani Úmluva o omezení případů bezdomovectví

nijak nedefinují, resp. jej neomezují pouze na nově narozené dítě, resp. nezletilou fyzickou osobu. Navržená právní úprava proto nevylučuje, aby nalezením nabyta české státní občanství i osoba zletilá, i když se bude jednat pouze o ojedinělé případy (např. nalezení zletilé mentálně zaostalé osoby na území České republiky, u které se nepodaří zjistit její totožnost ani způsob, jakým se na území ČR dostala), tzn. že tímto způsobem nebudou moci nabývat státní občanství České republiky např. nelegální imigranti.

c) určením otcovství

Právní úprava nabývání českého státního občanství určením otcovství, pokud je otec státním občanem České republiky, bude vycházet z tohoto předpokladu:

dítě narozené mimo manželství, jehož matka je cizí státní občankou nebo osobou bez státního občanství, nabývá české státní občanství dnem souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství nebo dnem právní moci rozhodnutí o určení otcovství.

Navrhovaná právní úprava spojuje s určením otcovství automatické nabytí českého státního občanství. K nabytí státního občanství České republiky dojde pouze v případě, kdy otcovství bylo určeno do dosažení zletilosti, určení otcovství po dosažení zletilosti tedy nebude mít na nabytí státního občanství České republiky ex lege žádný vliv.

d) osvojením

Právní úprava nabývání českého státního občanství osvojením otcovství bude vycházet z tohoto předpokladu:

dítě nabývá osvojením státní občanství České republiky, je-li alespoň jeden z osvojitelů státním občanem České republiky, a to dnem nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení.

Navrhovaná právní úprava i nadále spojuje s osvojením automatické nabytí českého státního občanství.

e) udělením

Právní úprava nabývání českého státního občanství udělením bude vycházet z těchto předpokladů:

- a) O udělení státního občanství rozhoduje Ministerstvo vnitra,
- b) Podmínky pro udělení českého státního občanství:
  - povolený trvalý pobyt na území ČR nejméně po dobu 3 let ke dni podání žádosti u občanů Evropské unie, a nejméně po dobu 5 let ke dni podání žádosti, pokud jde o cizince, kteří nejsou státními občany některého členského státu Evropské unie, nebo osoby bez státního občanství (celková požadovaná délka povoleného trvalého

pobytu spolu s bezprostředně předcházejícím oprávněným pobytem na území ČR nesmí přesáhnout 10 let), anebo povolený trvalý pobyt na území ČR, pokud povolení trvalého pobytu bezprostředně předcházel oprávněný nepřetržitý pobyt na území ČR nejméně v délce 10 let,

- po dobu oprávněného povoleného pobytu předcházejícímu udělení státního občanství se žadatel musí na území České republiky zdržovat alespoň v rozsahu poloviny požadované délky pobytu přičemž pobyt na území České republiky bude moci být složen z více časových úseků (nebude tedy – s výjimkou uvedenou v předchozím bodě na konci - vyžadována nepřetržitost požadované délky pobytu),
- prokázání, že žadatel nebyl odsouzen pro úmyslný nebo nedbalostní trestný čin v České republice nebo ve svém domovském státě nebo ve státě, kde měl trvalý či obdobný pobyt před příchodem do České republiky a pokud odsouzen byl, bylo odsouzení zhlazeno (jde-li o odsouzení v cizině, bude tato podmínka splněna i pokud byl žadatel odsouzen za trestný čin, který v demokratickém státě nelze za trestný čin považovat); v případě nedbalostních trestných činů nebude tato podmínka splněna pouze za předpokladu, že žadatel byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody; prokázání, že žadatel nebyl odsouzen ve svém domovském státě, nebude vyžadováno u osob s přiznaným postavením uprchlíka a u bezdomovců; v případě, že domovský stát doklad o beztrestnosti nevydává, bude jej žadatel nahrazovat čestným prohlášením,
- prokázání znalosti českého jazyka,
- plnění povinností vyplývajících z ustanovení právních předpisů České republiky, zejména upravujících pobyt a vstup cizinců na území České republiky, povinnosti vyplývající z předpisů upravujících veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, daně, odvody a poplatky; bude výslovně uveden seznam dokladů, které bude povinen žadatel za účelem prokázání splnění této podmínky předložit,
- jde-li o osobu zletilou, prokázání schopnosti legálního finančního zabezpečení pro pobyt v České republice,
- jde-li o osobu způsobilou k výkonu práce v produktivním věku, která se nepřipravuje na výkon budoucího povolání nebo nepečuje soustavně o jinou osobu, popř. nečerpá mateřskou, resp. rodičovskou dovolenou, prokázání, že její pobyt v České republice není podstatným způsobem hrazen z veřejných rozpočtů (nebude se týkat zaměstnanců ve veřejném sektoru),
- neexistence překážky z hlediska bezpečnosti státu,
- složení státoobčanského slibu s výjimkou nezletilých osob či osob, kterým ve složení státoobčanského slibu brání jejich zdravotní stav, ke složení slibu musí dojít ve lhůtě tří měsíců od kladného vyřízení žádosti, jinak udělení občanství pozbyde platnosti; lhůtu bude možné ze závažných důvodů prodloužit.

Nová právní úprava bude obsahovat i možnost prominutí splnění podmínek stanovených pro udělení státního občanství České republiky tak, aby nedocházelo

k „tvrdošti zákona“. Například může jít o případy, kdy se daná osoba narodila na území České republiky, je bezdomovcem, bylo jí přiznáno postavení uprchlíka, jedná se o osobu mladší 18 let apod. Předepsaná délka pobytu nebude vyžadována u dětí mladších 3, resp. 5, resp. 10 let. Vyžadován však bude povolený trvalý pobyt na území ČR.

Předběžný návrh podmínek pro udělení státního občanství České republiky má dva základní cíle. Prvním je umožnit žadatelům, při zachování nenárokovosti udělení státního občanství České republiky, vytvořit jednoznačné a srozumitelné podmínky za kterých bude možné respektovat vůli cizinců či bezdomovců nabytí udělením státního občanství České republiky. Druhým cílem je pak umožnit státu, aby důsledně prověřil žadatele o udělení státního občanství České republiky a v případě např. fiktivních manželství, hrozby pro pořádek a bezpečnost, atp. jednoznačně mohl ochránit i zájmy České republiky.

Současně jsou stanoveny odlišné podmínky, pokud jde o délku pobytu pro občany Evropské unie a pro „ostatní“ cizince, a to tak, aby byly v souladu s čl. 6 odst. 3 Evropské úmluvy o státním občanství, který stanoví maximální požadovanou dobu pobytu pro podání žádosti o udělení státního občanství. Návrh koncepce nové právní úpravy vychází z předpokladu, že k povolení trvalého pobytu na území ČR bude vyžadován předchozí legální pobyt na území ČR v délce 5 let, jak je stanoveno v novele zákona č. 326/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Důvody odlišných podmínek stanovených pro občany EU a „ostatní“ cizince, pokud jde o požadovanou délku trvalého pobytu, lze zejména spatřovat ve zcela jiném právním postavení obou skupin osob. Právní postavení občanů EU umožňuje jejich rychlejší integraci do společnosti v České republice vyplývající z práv zaručených právem ES, např. volný pohyb a pobyt, volný pohyb pracovních sil atd.

Novým způsobem, oproti dosavadní právní úpravě, se navrhuje a stanoví splnění podmínky „beztrestnosti“. Reaguje se tak na nedostatek dosavadní právní úpravy, která „beztrestnost“ vyžadovala v posledních pěti letech, a to pouze pokud jde o úmyslné trestné činy, přitom se však mohlo jednat o žadatele, kteří byli odsouzeni pro úmyslné trestné činy již před více než pěti lety, avšak vzhledem k závažnosti trestné činnosti k dlouholetým trestům odnětí svobody. Dosavadní právní úprava nevyžadovala „beztrestnost“ v případě spáchání nedbalostních trestných činů, i kdyby jejich následky byly zvláště závažné a žadatel byl v důsledku toho odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

I nadále bude žadatel o udělení státního občanství České republiky prokazovat znalost českého jazyka. Bude však nezbytné přehodnotit jednak kritéria pro prokazování znalosti českého jazyka (dnes stanovená vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy) a zvážit, zda nesvěřit ověřování prokázání znalosti českého jazyka jinému úřadu (dnes se ověřuje před zaměstnanci úseku státního občanství a matrik příslušného krajského úřadu), aby byla zajištěna možnost odborného posouzení.

Žadatel o udělení státního občanství České republiky bude i jako dosud prokazovat, že řádně plní povinnosti vyplývající ze zvláštních právních předpisů a navíc bude prokazovat, že je schopen legálně nabytými finančními prostředky zajistit sebe, popř. svou rodinu, aniž by tyto finanční prostředky pocházely z veřejných rozpočtů (to se netýká, jak je shora uvedeno, zaměstnanců ve veřejném sektoru). S tím souvisí i požadavek na možnost posouzení pracovní integrace

žadatele na území České republiky, která je důležitou složkou celkové integrace cizince do společnosti.

Splnění této podmínky bude zvlášť citlivě posuzováno u azylantů, kterým bude možné splnění této podmínky prominout z důvodu hodných zvláštního zřetele stejně jako u žadatelů, kteří jsou vedeni v evidenci úřadu práce a po dlouhou dobu nemohou bez svého zavinění nalézt zaměstnání. Podmínka bude formulována tak, aby se nevztahovala na situace, kdy je žadateli vyplaceno např. porodné, pohřebné nebo kdy je žadatel v částečném či plném invalidním důchodu. Podmínka bude splněna i v případech, kdy je příjem rodiny, který z větší části pochází z výdělečné činnosti jejích členů, tvořen také sociálními dávkami (např. vyplácením přídavků na dítě nebo dorovnáním příjmů do životního minima).

I nadále se předpokládá, že na udělení státního občanství nebude právní nárok a Ministerstvo vnitra bude povinno posoudit žádost o udělení státního občanství České republiky i z hlediska bezpečnosti státu.

Platná právní úprava umožňuje prominout předložení dokladu o pozbytí dosavadního státního občanství poměrně velkému okruhu žadatelů o udělení státního občanství České republiky. Přitom se jedná o otázku, která byla i v jiných evropských státech široce diskutována a to i na politické úrovni, když počet států, které umožňují dvojí státní občanství se v posledních letech zvětšil. Lze konstatovat, že v poslední době se v právních úpravách nabývání a pozbývání státního občanství vyspělých států stále více prosazuje liberální přístup, pokud jde o umožnění dvojího a vícero státního občanství. S ohledem na výše uvedené se proto navrhuje nadále netrvat na předložení uvedeného dokladu a tím na principu zamezení vzniku dvojího státního občanství, když i současná právní úprava v poměrně rozsáhlém počtu případů dvojí státní občanství umožňuje. Podmínka spočívající v prokázání pozbytí dosavadního státního občanství byla proto vypuštěna. Důvodem je dále i skutečnost, že řada států nezná institut propuštění ze státního svazku (např. Alžírsko, Jemen), nebo jej zná, avšak ze státního svazku své státní občany nepropouští (např. Sýrie, Řecko), popř. propouští ze státního svazku až po nabytí cizího státního občanství (např. Maroko, Tunisko). To je pak zdrojem řady nadbytečných administrativních kroků ve formě řízení o výjimkách v rámci správního řízení o udělení státního občanství České republiky.

f) prohlášením

Právní úprava nabývání českého státního občanství prohlášením bude vycházet z těchto předpokladů:

Prohlášení o nabytí státního občanství České republiky bude moci učinit:

- a) osoba, která měla do 31.12.1992 státní občanství ČSFR a u které nelze určit zda nabyla státní občanství České republiky nebo Slovenské republiky; podmínkou bude návrat osoby na území České republiky, nepůjde-li o osobu bez státního občanství,
- b) osoba, která nabyla české státní občanství nalezením a u které se později podařilo zjistit totožnost a určit státní občanství cizího státu,
- c) osoba, které bylo neoprávněně vydáno osvědčení o českém státním občanství, za předpokladu, že taková osoba byla v dobré víře a že k vydání osvědčení došlo před více než 3 lety,

- d) osoba (její zákonný zástupce), která není pokládána za státního občana České republiky v důsledku popření otcovství,
- e) bývalý český (československý) státní občan (tj. osoba, která měla toto státní občanství podle zákona č. 194/1949 Sb., č. 39/1969 Sb. nebo zákona č. 40/1993 Sb.), který obnovil faktický trvalý pobyt na území České republiky a je zde evidenčně hlášen, a dále jejich děti a vnuci, kteří prokáží skutečný vztah k České republice, např. alespoň pasivní znalostí českého jazyka, základní orientací v českých kulturních a historických reáliích, znalostí českého ústavního systému, aktivními projevy hlášení se k ČR a českému etnickému původu či výsledky dosavadní činnosti,
- f) bývalý český státní občan, který státní občanství České republiky pozbyl v důsledku nabytí cizího státního občanství podle § 17 zákona č. 40/1993 Sb. nebo podle mezinárodní smlouvy, kterou byla Česká (Československá) republika vázána.

Navržená právní úprava bude nadále v zájmu předcházení vzniku bezdomovectví umožňovat nabytí českého státního občanství bývalým státním občanům ČSFR, u kterých nelze určit, zda se stali českými či slovenskými státními občany. V zájmu principu právní jistoty budou moci učinit takové prohlášení i osoby, které české státní občanství nabyly nalezením a u kterých byla domněnka českého státního občanství následně vyvrácena a dále osoby, kterým bylo neoprávněně vydáno osvědčení o českém státním občanství, pokud osoba, které bylo takové osvědčení vydáno, byla v dobré víře, že je českým státním občanem a na jeho chybném vydání nenese žádnou vinu.

V zájmu právní jistoty budou mít možnost nabýt české státní občanství zjednodušeným způsobem i osoby, které v důsledku úspěšného popření otcovství nenabyly narozením (určením otcovství) státní občanství České republiky.

Často se vyskytuje požadavek, aby možnost zjednodušeného nabytí českého státního občanství měli i bývalí čeští či českoslovenští státní občané a jejich potomci, kteří českými či československými občany nebyli. Jedná se například o případy dětí narozených v zahraničí v letech 1949 až 1968 rodičům, z nichž měl pouze jeden československé státní občanství. Podmínkou pro nabytí československého státního občanství narozením byl v těchto případech souhlas s nabytím československého státního občanství, který musel vyslovit okresní/krajský národní výbor na žádost toho z rodičů dítěte, který měl československé státní občanství (taková žádost však často z důvodů politických nebo neznalosti tohoto postupu nebyla podána).

Pokud jde o bývalé české státní občany, kteří pozbyli státní občanství České republiky podle § 17 zákona č. 40/1993 Sb., bude jim umožněno zjednodušené nabytí státního občanství ČR s ohledem na skutečnost, že způsob pozbytí státního občanství v důsledku nabytí státního občanství jiného státu bude z nové právní úpravy vypuštěn. Rovněž je pamatováno na osoby, které pozbyly státní občanství České republiky v důsledku mezinárodních smluv zamezujících vzniku dvojího státního občanství, kterými byla Česká (Československá) republika vázána.

Ve věcném záměru nového zákona o nabývání a pozbývání státního občanství ČR bude také zvažována možnost nabytí státního občanství ČR prohlášením bývalými státními občany ČSFR, kteří se stali ke dni 1. 1. 1993 státními občany SR a mají nejpozději od rozpadu československé federace trvalý pobyt na území ČR nebo zde o té doby nepřetržitě žijí. Vzhledem k rozdílnosti stanovisek

jednotlivých připomínkových míst k této otázce bude toto řešení podrobena ještě další širší diskusi.

g) prohlášením ze strany migrantů „druhé generace“

Právní úprava nabývání českého státního občanství prohlášením bude v případě přistěhovalců druhé generace vycházet z těchto předpokladů:

Prohlášení o nabytí státního občanství České republiky bude moci učinit zletilá osoba v pětileté lhůtě od dosažení zletilosti za podmínek, že

- a) má na území České republiky povolený trvalý pobyt,
- b) narodila se na území ČR a od narození až do dosažení zletilosti se zde převážně a oprávněně zdržuje, nebo se sice na území ČR nenarodila, ale převážně a oprávněně se zde zdržuje od útlého věku, nejpozději od zahájení základní školní docházky, nebo od doby svěřeni do ústavní nebo pěstounské péče na základě rozhodnutí orgánu ČR do dosažení zletilosti (tzv. migrant druhé generace), a
- c) nebyla odsouzena pro úmyslný trestný čin.

Pojmem „převážně“ se rozumí nadpoloviční délka požadované doby pobytu.

Současná právní úprava neřeší problematiku nabývání státního občanství přistěhovalci druhé generace. Těmito osobami se rozumí osoby mladší 18 let, které se narodili cizincům na území ČR, popřípadě přesídlili na území ČR společně s rodiči již v útlém věku, a nemají tudíž úzké vazby k jinému cizímu státu. Skutečnost, že není zjednodušený způsob nabytí státního občanství ČR v současné právní úpravě obsažen, není dle některých názorů zcela v souladu s Evropskou úmluvou o státním občanství (čl. 6 odst. 4 písm. e/ a f/ citované úmluvy). Většina z původních 15 zemí Evropské unie již tuto problematiku ve svých zákonech o státním občanství vyřešila tím, že umožňuje nabytí státního občanství přistěhovalcům druhé a třetí generace (potomci druhé generace přistěhovalců) zjednodušeným způsobem, popř. ex lege (např. Rakousko, Belgie, Francie, SRN, Itálie, Nizozemsko, Španělsko aj.). Z těchto důvodů koncepce nové právní úpravy nabývání státního občanství České republiky zjednodušený způsob nabytí státního občanství přistěhovalci druhé generace obsahuje, což usnadní závěrečnou fázi integrace takových osob do společnosti v České republice. Jednou z podmínek pro učinění prohlášení bude povolený trvalý pobyt na území ČR, aniž by byla stanovena jeho délka. Trvalý pobyt je znakem úzkého sepejetí prolašovatele se státem. Osoby dlouhodobě se zdržující na území ČR, které dodržují právní předpisy ČR, by s jeho povolením neměly mít problémy. V případě splnění uvedených podmínek bude na nabytí státního občanství právní nárok. Tento způsob nabytí státního občanství ČR nebude vylučovat možnost těchto osob nabytí státního občanství ČR udělením ještě před dosažením zletilosti, za předpokladu splnění zákonných podmínek stanovených pro udělení státního občanství ČR, s tím, že navrhovaná právní úprava bude umožňovat těmto osobám prominutí splnění některých podmínek (např. předepsanou délku povoleného trvalého pobytu na území ČR).

2. Pozbývání státního občanství České republiky

a) prohlášením

Právní úprava pozbývání českého státního občanství prohlášením bude vycházet z těchto předpokladů:

Prohlášení o vzdání se českého státního občanství učiní státní občan České republiky, který:

- a) se trvale zdržuje v cizině a není v ČR přihlášen k trvalému pobytu a je zároveň státním občanem jiného státu (jiných států),
- b) se trvale zdržuje v cizině a není v ČR přihlášen k trvalému pobytu a prohlášení činí v souvislosti se svou žádostí o nabytí státního občanství cizího státu a má vydán příslib udělení cizího státního občanství (pokud dotýčný stát takový doklad vydává); státní občanství České republiky v tomto případě prolašovatel nepozbyde, pokud nenabyde cizí státní občanství do 3 let od učinění prohlášení o pozbytí českého státního občanství.

Státní občanství České republiky bude možné pozbytí prohlášením, má-li český státní občan současně cizí státní občanství a žije v cizině (není přihlášen k trvalému pobytu na území České republiky). Nově se umožňuje učinit prohlášení i v případě, kdy prolašovatel nebude ještě mít cizí státní občanství, o které žádá a k jehož udělení je požadován doklad o pozbytí českého státního občanství. Například český státní občan žádající o udělení státního občanství SRN, musí předložit doklad o pozbytí dosavadního občanství nebo o tom, že k pozbytí dosavadního občanství dojde dnem nabytí občanství SRN. Taková úprava je nezbytná vzhledem k tomu, že se nenavrhuje, oproti dosavadní právní úpravě, způsob pozbytí českého občanství v důsledku nabytí cizího občanství na vlastní žádost a nenavrhuje se obnovení institutu propuštění ze státního svazku České republiky.

b) zrušením

Tento způsob pozbytí státního občanství sice Evropská úmluva o státním občanství umožňuje, avšak vzhledem k tomu, že Ústava ČR ve svém čl. 12 odst. 2 stanoví, že „nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství“, zakotvení tohoto způsobu pozbývání státního občanství by zřejmě vyžadovalo změnu uvedeného ustanovení Ústavy ČR.

Právní úprava pozbývání českého státního občanství zrušením, v případě že k ní bude přikročeno, bude vycházet z těchto předpokladů:

Ve lhůtě 5 let od nabytí státního občanství České republiky je možné rozhodnout o zrušení udělení státního občanství, pokud k nabytí státního občanství České republiky došlo na základě vědomě padělaných či pozměněných listin či vědomě uvedených nepravdivých údajů, a to za podmínky, že padělané či pozměněné listiny nebo vědomě nepravdivě uváděné údaje měly podstatný vliv na kladné rozhodnutí ve věci nabytí státního občanství ČR.

V případech, kdy došlo k nabytí státního občanství České republiky na podkladě vědomě předložených padělaných či pozměněných dokladů či nepravdivých údajů poskytnutých ze strany žadatele, bude umožněno jako sankce zrušení Listiny o udělení státního občanství České republiky. Tento postup bude možný například u osob, které během řízení o udělení českého státního občanství předložily listiny a doklady, i když věděly, že se jedná o padělky nebo uváděly nepravdivé údaje, které měly vliv na rozhodnutí ve věci jejich žádosti o nabytí státního občanství České republiky.

c) popřením otcovství

Právní úprava pozbyvání českého státního občanství popřením otcovství bude vycházet z těchto předpokladů:

Dítě, u kterého se mělo zato, že české státní občanství nabylo narozením po otci nebo určením otcovství, nebude pokládáno za státního občana České republiky (bude se vycházet z předpokladu, že toto státní občanství nikdy nenabylo) dnem právní moci rozhodnutí o popření otcovství českého státního občana za předpokladu, že rozhodnutí o popření otcovství nabyde právní moci nejpozději do 3 let od narození dítěte nebo určení otcovství k němu a pokud se dítě nestane osobou bez státního občanství.

Popřením otcovství zanikají právní vztahy mezi dítětem a otcem, jehož otcovství bylo pravomocným rozhodnutím soudu popřeno. V případech, kdy takové dítě nabylo české státní občanství po otci (matka je cizí státní občanka) bylo by zachování českého občanství pro takové dítě v rozporu se zásadou *ius sanguinis* uplatňované při narození dítěte. Přitom ve většině případů dochází k určování otcovství k takovému dítěti a to buď znovu českým státním občanem nebo cizincem. Institut nabytí státního občanství České republiky určením otcovství je v praxi často zneužíván a otcovství je určováno k dítěti, o které otec nejeví žádný zájem. Důvodem je skutečnost, aby dítě nabylo státní občanství České republiky. Posléze dojde k popření otcovství a otcovství určuje k dítěti jeho biologický otec, často cizinec, kterému je z tohoto důvodu následně za účelem sloučení rodiny s dítětem povolen na území ČR trvalý pobyt, což mu umožňuje podat i žádost o udělení státního občanství ČR. Z důvodu zamezení tvrdosti při aplikaci uvedeného ustanovení se umožňuje zjednodušené nabytí státního občanství v uvedených případech prohlášením. Z důvodů zamezení vzniku apatridity by důsledky ztráty občanství České republiky nenastaly, pokud by dítě v důsledku popření otcovství se stalo osobou bez státního občanství, tj. nesledovalo by ve státním občanství matku.

Tento způsob pozbytí státního občanství umožňuje Evropská úmluva o státním občanství, avšak vzhledem k tomu, že Ústava ČR ve svém čl. 12 odst. 2 stanoví, že „nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství“, zakotvení tohoto způsobu pozbyvání státního občanství by dle některých názorů vyžadovalo změnu uvedeného ustanovení Ústavy ČR.

Závěrem je třeba upozornit na skutečnost, že v tomto případě se nejedná o pozbyvání státního občanství v pravém slova smyslu, jde o pouze o zpětné zjištění toho, že u dítěte nebyly naplněny předpoklady pro nabytí státního občanství narozením nebo určením otcovství.